

‘Ik zit vol met laatjes met trauma’s erin’

Sander de Kramer (49) probeert met zijn Sunday Foundation kinderen in derdewereldlanden een betere toekomst te geven, onder meer door nieuwe scholen te bouwen. Met succes, meerdere leerlingen schopten het inmiddels tot een universitaire opleiding. Het succes kent echter ook een keerzijde. Gebieden waar hij projecten opzet, zijn niet altijd even veilig. ‘Hoe vaak ik niet heb gehoord dat ik nog eens een keer eindig met een kogel in m’n kop.’

TEKST FRANK WAALS
FOTOGRAFIE ANP

H

Hoe gaat het met je?

'Je treft me op m'n beste en slechtste moment. Dat wil zeggen: vannacht heb ik echt alles uitgezweet. Mijn hele bed was drijfnat, ontstaan door koude rillingen, spierpijn, koorts, stuipen en pijn-scheuten in het hoofd. Alsof er een notenkraker op je schedel staat en nog even doortrekt. Dat nare gevoel begon al in het vliegtuig vanuit Afrika, waar ik net vandaan kom.'

Je hebt iets vervelends meegenomen?

'Ze hebben een policy in de geneeskunde en dat is: griep uit de tropen bestaat niet. Dat is malaria, totdat het tegendeel bewezen is. Dat zei de piloot waarmee ik vloog ook nog tegen mij. Eenmaal terug in eigen land ben ik direct doorgegaan naar het ziekenhuis, waar ik het verplegend personeel ervan probeerde te overtuigen dat ik weleens malaria tropica zou kunnen hebben. Daarbij telt elke seconde. Grijp je niet tijdig in, dan kom je te overlijden.'

Maar dat gebeurde niet...

'Dat is te danken aan mijn huisarts die zijn mobiel opnam toen ik hem belde en mij een officiële doorverwijzing gaf. Anders had het anders

af kunnen lopen. "Die man moet nu worden opgenomen. Met spoed," zei hij. Daarvoor waren we drie keer van het kastje naar de muur gestuurd. Mensen achter een balie denken al snel dat, wanneer je nog redelijk goed uit je woorden kan komen, het allemaal wel meevalt. In werkelijkheid verspreidt een prik van de malariamug, de dodelijkste ter wereld, zich razendsnel als een olievlek door je hele lichaam. Ik sliep in het vliegtuig in isolatie. Niet dat malaria besmettelijk is, maar dat is nu eenmaal protocol.'

Hoe verliep die nacht?

'Het mooiste is dat ze je helemaal volstoppen met medicijnen. Ik kreeg een zware kinine-behandeling. Zoiets zit ook in gin-tonic en daar heb ik er in mijn leven heel wat van op, haha. Nu ik alles heb uitgezweet, ben ik weer redelijk boven Jan. Aan het einde van het proces kreeg ik een telefoontje: "Meneer De Kramer, ik wil u vertellen dat u inderdaad malaria tropica had. Deze vlucht had niet langer mogen duren." Het is bizar dat je de ene dag iets hebt wat zo snel zo dodelijk kan zijn en je een dag later gewoon weer met een icetea aan je keukentafel zit, dit gesprek voerend. Terwijl, als gisteren het licht was uitgegaan, dat ook geen ramp was geweest. Zo slecht voelde ik me.'

Je mag van geluk spreken dat we in Nederland beschikken over goede gezondheidszorg.

'En de gelukkige situatie dat ik het kan betalen. Ik vergeet nooit het verhaal van een straatarme vrouw in Afrika met een kind dat kampte met milde malaria. Een kinine-behandeling van een dag of vier en haar zoon zou weer naar huis mogen, maar dat zou haar dan wel 60 cent kosten. Voor ons een klein bedrag, maar zij kon het niet betalen. Dat hummeltje werd op een bed gelegd, maar toen de dokter een kwartier later terugkwam, was hij ineens dood. Onbegrijpelijk. Van een levensbedreigende ziekte was namelijk geen sprake. Men stond voor een raadsel. Hier klopte iets niet. Totdat een van hen een klein wit pluisje in het neusje van die jongen aantrof en z'n moeder hartverscheurend begon te huilen. Wat bleek, ze had vijf kinderen, geen man meer en het was oorlog. Er was hooguit een handje rijst en wat saus per dag beschikbaar om haar kroost te eten te geven. Om die andere vier te redden, besloot ze nummer vijf op te offeren. Dat maakte veel indruk op me. Dat je zo in de shit zit en daarom voor 60 cent een kussen op je eigen kind moet drukken. Er gebeuren de vreselijkste dingen in derdewereldlanden waar wij geen weet van hebben. Was ik niet in Nederland geboren, maar had mijn wieg ergens in Afrika gestaan, dan had ik net zo goed aan malaria of iets anders kunnen bezwijken.'

Heb je met je vrouw Wendy besproken dat dit kan gebeuren? Overlijden door iets wat je in het buitenland oppikt of overkomt?

'Zeker. Of ik krijg ergens een ongeluk. Ik ben vaak in oorlogsgebieden geweest, zoals Afghanistan. Op het dieptepunt van de oorlog, zo'n tweeënhalve jaar geleden, reisden we af om een project op te zetten met jonge meisjes en onderwijs. In de hoofdstad Kabul sprak ik met de minister van Onderwijs over nieuw te bouwen scholen. Ik zet me graag in op de slechtste plekken ter wereld waar terrein te winnen valt. "Je doet me er een groot plezier mee als je ons wilt helpen," zei die man, waarna we op zijn verzoek samen op de foto gingen. Beiden in een stoel met vlaggen achter ons. Het leek wel een staatsieportret. Wat denk je dat er vervolgens gebeurt? Stuur die fotograaf zijn beeld naar alle nieuwsstations van Afghanistan en zet hij daar heel groot bij: "De Nederlanders hebben Afghanistan nog niet opgegeven."

Mooi toch?

'Niet echt. Het gevolg was dat ik in één klap target van de Taliban werd. Plotseling was ik een vriend van het regime dat zij omver wilden werpen. Uiteindelijk waren die gasten op twee kilometer afstand hevig in gevecht en werd ik 's ochtends vroeg gewekt. Een Afghaan, ook afkomstig uit Nederland en één been half missend door een Russische bom: "Ik wil je niet laten schrikken, maar ze zitten recht achter die heuvel. Als het misgaat, pak dan een kalasnikov en bewaar de laatste kogel voor jezelf. Die moet je door je eigen hoofd schieten. Dat is een beter alternatief dan gepakt worden. Dan martelen ze je maandenlang, waarna ze je hoofd eraf snijden." Weet je trouwens waarom ze dat doen? In de radicaal islamitische cultuur geloven ze dat je, als je niet als één geheel doodgaat, je de hemel nooit zult bereiken. Voor hen de ultieme vernedering.'

Wat is het meest heftige dat je hebt meegemaakt?

'Afgezien van het voorgaande, was dat het moment kort na aankomst in Afghanistan. De regering onderhandelde in Doha met de Amerikanen over vrede, toen de Taliban in eigen land de spierballen nog maar eens lieten rollen. In een auto met overheidskenteken werd ik naar de minister gereden en kwamen we in een file terecht. Door de voorruit, die niet was geblindeerd, zag ik een bedelaartje van een jaar of 8 aan komen lopen. Zo'n straatkindje met vieze vinger-tjes en allemaal gaten in z'n kleding. Hij verkocht van die oude, platte Chiclets-achtige kauwgom en kwam mij om wat geld vragen. Op het moment dat ik mijn raam open wilde draaien, riep de zwa-

re commando die mij beveiligde hem toe: "Jij, op vier meter! Nu!" Ik keek hem met open mond aan. Waarom in hemelsnaam zo'n frummeltje met zo'n grote mond wegsturen?"

Waar sloeg dat op?

'Als je veel in derdewereldlanden en in oorlogsgebieden vertoeft, dan voel je een beetje aan of het spannend kan worden. Zo ook die commando. Hij draaide zich naar me om en zei: "Luister, vriend, ik ben verantwoordelijk voor jou. Jij denkt dat dit een kauwgomverkoper is, maar de kans is net zo groot dat het hier om een zelfmoordterrorist gaat die doelbewust naar jou toeloopt en de boel wil opblazen. Lukt het, dan krijgt hij daar 300 dollar voor. Gaat het mis, dan heeft hij een enkele reis naar het paradijs. Misschien was het inderdaad wel een onschuldig straatverkopertje, maar dat risico konden we niet lopen."

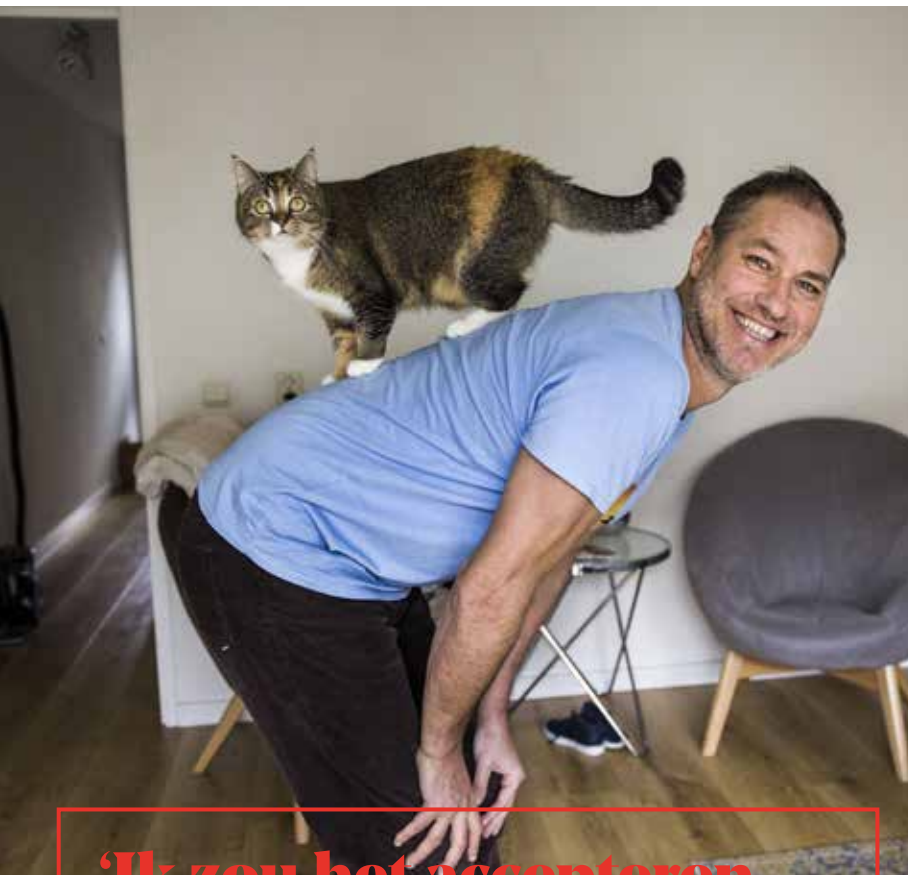
Die kinderen hebben vaak geen keuze?

'Soms niet. In Oost-Congo komen ze soms voor de prijs van twee pizza's en een cola aan een kalasnikov. Jongens en meisjes van amper 10 jaar oud worden er gedrogeerd, krijgen schiettraining en moeten geblindeerd mensen neerschieten. Vervolgens gaat de blinddoek af en zien ze dat het hun eigen moeder is die daar ligt. Een aloude guerrillatactiek, want als je verantwoordelijk bent voor de dood van je eigen moeder, dan verander je in een moordmachine. Indoctrinatie. Het is een strategie. Beroemd is het verhaal van fotografen uit het Westen die een georganiseerde reis maakten door een gebied met dat soort kinderen. In een dorpje vroegen ze aan al die kinderen wie er weleens gedwongen iemand had gedood en of ze foto's van hen mochten maken. Puur om de blikken van kindsoldaten te vangen. Twintig handen van jonge jochies en meiden de lucht in, die een voor een voor de lens verschenen en daar een klein bedragje voor kregen. Een nobel doel, maar al direct de volgende ochtend werd er bij die fotografen op de deur gebonkt. "Doe open, doe open!" klonk het. Stonden er opnieuw tientallen kinderen voor de deur. "Wij willen ook op de foto, wij willen ook geld. We hebben vannacht allemaal mensen vermoord. Nu mogen wij toch ook?" Zij vertaalden het totaal anders in hun hoofd dan hoe die fotografen het bedoeld hadden. Zij dachten een moord op hun geweten te moeten hebben om geld te verdienen en dus te overleven.' ➤

**NIEUWE REVU
ONTMOET
SANDER DE
KRAMER**

Waar? Bij hem thuis, in een van de noordelijkste puntjes van Rotterdam. Wanneer? Op 19 juli. Nog iets genuttigd? Cateringbedrijf De Kramer draait overuren. Amper twee minuten binnen staat er een glas water, een colaatje en een bos-bessenpunt voor ons op tafel.

'In één klap werd ik een target van de Taliban. Plotseling was ik een vriend van het regime dat zij omver wilden werpen'

‘Ik zou het accepteren als mijn leven zou eindigen bij het helpen van kansarme kinderen’

In Sierra Leone, waar je inmiddels dertig scholen hebt gebouwd, ben je uitgeroepen tot chief, oftewel burgemeester.

‘Een ceremoniële functie waarbij ik door iemand anders word waargenomen als ik er niet ben. Ik ben er laatst voor de 58ste keer geweest en heb er zelfs m’n eigen lemen hut. Als er belangrijke dingen gebeuren, zoals een begrafenis of cruciale vergadering, dan moet ik ernaartoe. Als westerling is het heel belangrijk eerst met de locals in gesprek te gaan, voordat je je plannen tot uitvoer brengt. Zet niet zomaar een school neer en verwacht dat iedereen blij is, want dan krijg je te maken met Afrikaanse trots. “Hoezo wil je samenwerken? Je hebt het toch allemaal van begin af aan zelf gedaan? Succes ermee,” klinkt het dan. Als je hen echter in het voortraject al bij je plannen betreft en in samenspraak bepaalt waar zo’n gebouw terecht moet komen, dan zijn ze juist totaal niet op hun pik getrap. Dan doe je

het pas echt samen en krijg je uiteindelijk veel meer voor elkaar. Door schade en schande ben ook ik wijs geworden en weet ik inmiddels dat het zo het beste werkt.’

Wen je aan het zien van lastige situaties of wordt dat juist steeds moeilijker?

‘Ik merk wel dat mijn hoofd een apothekerskast is dat helemaal volzit met laatjes waarin trauma’s zitten. Ik ga daar goed mee om. De laatjes blijven best goed gesloten, maar af en toe, op het moment dat je het niet verwacht, gaat er ineens een la open. Zo zitten we nu in een woning met huisnummer 17 en wonen hier nog niet zo lang. We hebben ook huisnummer 3 bezichtigd. Beide waren hartstikke leuk, maar in het andere huis stond een menselijke schedel in de kast. Misschien omdat de vorige bewoonster een biologieleerare was, of iets dergelijks. Toen ik dat ding zag, ging meteen het Rwanda-laatje open. Daar heb ik oog in oog gestaan met doorkliefde schedeltjes van kinderen die stuk voor stuk dachten veilig te zijn in de kerk. De Hutu’s hebben daar 10.000 mensen in koelen bloede afgemaakt door ze eerst te bombarderen en te versuffen en vervolgens met een machete het hoofd te doorklieven. Bij mij is zo’n huisnummer 3 dan meteen een no-go.’

Hoe gaat Wendy daarmee om?

‘Ze vindt het soms wel moeilijk. Al die gekke dingen van mij. Laat ik een voorbeeld geven: bij ons in de gang hangt een brief van Nelson Mandela met zijn handtekening erop. Toen ik onlangs Robbeneiland met daarop zijn gevangenis bezocht, nam ik een klein kiezelsteentje mee van het complex. Leuk, voor bij die brief in de gang, dacht ik. Het refereert aan wat die man vanuit die vreselijke plek allemaal voor elkaar heeft gekregen. Tuinieren voor de gevangenen, het mogen dragen van lange kleding en hij heeft er de beslissing gemaakt om een boek te schrijven. Er is sindsdien niets aan die plek veranderd, dus in feite nam ik daardoor een steentje van een “plaats delict” mee. Zo voelde dat echt. Eenmaal thuis begon er iets te knagen en voelde ik al snel: dit deugt niet. Dat steentje, hoe klein ook, had daar moeten blijven. Op de plek waar het hoort. Ook al liggen er nog duizenden andere steentjes. Om die reden ben ik teruggevlagen om het steentje terug te leggen. Precies op hetzelfde plekje als waar ik ’m had opgeraapt. Dat was beter voor mijn eigen gemoedsrust. Wendy vindt dat raar, ja.’

Wat doe je als er een trauma-laatje openspringt?

‘Ik trek een fles wijn open, drink een lekker glas en laat het in alle rust weer langzaam sluiten. De volgende dag is hij dan, in principe, weer geslo-

ten. Ik sport ook veel en ga af en toe uit. Op die manier feest ik alles van me af, iets wat me steeds beter lukt. Toch kan ik me nog steeds kwaad maken om dingen die ik op het Journaal zie. Ook al is dat misschien voor de tiende keer. Van die verbijsterende gebeurtenissen die je niet kunt begrijpen en je fantasie overstijgen. En dat is nogal wat. Tijdens de oorlog in Sierra Leone trokken de rebellen willekeurig mensen een plein op om de rest van de bevolking bang te maken. Zo kozen ze vaak moedwillig voor een zwangere vrouw, waarbij ze zich afvroegen welk geslacht de baby zou hebben. “Ik denk een jongetje,” zei de een. “Ik denk een meisje,” riep de ander.’

En daarmee stelden ze een voorbeeld?

‘Zonder blikken of blozen sneden ze vervolgens met een machete de ongeboren vrucht uit haar buik om achter het antwoord te komen. De winnaar van deze macabere weddenschap kreeg 2500 leone, wat bij ons ongeveer 18 cent is. Moeder en kind werden achtergelaten om dood te bloeden. Of wat te denken van een Tutsi-moeder die was verkracht door een Hutu die tijdens de genocide haar hele familie had uitgemoord. Ze werd zwanger en het kind leek als twee druppels water op zijn vader en dus kijkt ze nu dagelijks in de ogen van de persoon die ze zo verafschuwt. Toch kon ze beide karakters scheiden en liet ze trots een foto van hem zien. Hoe vreselijk de aanleiding van zijn bestaan ook is, ze beschermt hem nu met haar leven. Dat is zo sterk.’

Hoe komen jullie aan het geld voor jullie projecten?

‘Dat varieert. Een grappig verhaal heeft te maken met Mark Rutte. Hugo Borst en ik organiseerden eens een veiling en hadden Rutte, vlak na zijn gewonnen verkiezingen en in de periode dat hij op zijn populairst was, gevraagd of we hem mochten veilen. Een kopje koffie met de premier in het Torentje, dat was het idee. Tijdens de bewuste veiling bleek die koffie echter niet zo gewild, dus maakten we er ter plekke een complete lunch van. Een leugentje om bestwil, maar wel één die maar liefst 39.000 euro opleverde. Daar kun je in Sierra Leone een prachtige school van bouwen. “Mark, we hebben goed en slecht nieuws,” stuurden we hem de dag erna. “Die school komt er, maar we hebben je wel als lunch verkocht. Je moet er dus anderhalf uur voor uittrekken.” Wat denk je? Hij deed het!’

Voor je werk ontving je twee jaar geleden de President Roosevelt Four Freedoms Award, waarmee je in een rijtje staat met eerdere winnaars als Nelson Mandela, de dalai lama en Angela Merkel. Mooi of ongemakkelijk?

‘Beide. Ik draag ’m dan ook op aan alle vrijwilligers in de wereld. Zonder hen zou elk goed doel in elkaar lazere. Maar ik heb ook grenzeloos veel respect voor de burens die in weer en wind op hun fietsje naar het verzorgingstehuis rijden om daar de billen te wassen van tante Mien van 93. Dat vind ik eigenlijk knapper dan wat ik doe. Dat zou ik dan weer niet kunnen, denk ik.’

Het is wel een stuk veiliger dan de situaties en plekken die jij opzoekt.

‘Ik vergelijk het weleens met dat verhaal van een man die op de A16 rijdt en op de radio hoort dat er een spookrijder is. Hij snapt er niets van. Eén maar, ik zie er wel duizend, denkt hij bij zichzelf. Uiteindelijk is hij het natuurlijk zelf, maar tegelijkertijd ook de enige die de goede kant op gaat. De rest van de snelweg bestaat uit spookrijders. Dat geloof moet je hebben en volhouden als je dit werk doet. Hoe vaak ik niet heb gehoord dat ik niet goed bij m’n hoofd ben en dat ik nog eens een keer ergens met een kogel in m’n kop eindig. Ik weiger me echter neer te leggen bij kindjes die worden mishandeld, uitgebuit in een goudmijn of geen onderwijs kunnen volgen, terwijl dat met een beetje hulp van mij en anderen anders kan. Ik zou het accepteren als mijn leven zou eindigen bij het helpen van kansarme kinderen. Voor Wendy is dat heftig, dat begrijp ik ook wel. De 400.000 mensen die we in onze projecten hebben zitten, kan ik echter niet in de steek laten.’

Zijn er momenten geweest dat je je enthousiasme voor dit werk even niet kon opbrengen?

‘Die nacht dat ik herstelde van malaria tropica en kort nadat ik tinnitus opliep na een reis naar Zuid-Soedan in 2013. Met dat extreme reizen pleeg ik natuurlijk roofoverval op mijn lichaam, met als gevolg dat ik sindsdien met een continu storend geluid in mijn hoofd zit. Geluid dat je kunt vergelijken met een enorme zwerm krekels die je alle rust ontnemen. Ooit klein begonnen en nu voortdurend aanwezig. Ik wist aanvankelijk niet wat me overkwam en deed er alles aan om er weer vanaf te komen. Rondraaien, met m’n hoofd tegen de muur slaan. Alles om die piep maar kwijt te raken. Pin me er niet op vast, maar er staat een bepaald aantal maanden voor dat je het enigszins gaat accepteren. Ik moet er namelijk rekening mee houden dat ik er nooit meer vanaf kom. Dat het er altijd zal zijn. Keihard. Het wordt ook niet minder, eerder meer. Ook hierbij trek ik ’s avonds een flesje wijn open om ermee om te gaan. Dan neem ik een slok, doe ik mijn ogen dicht en zit ik met die gezellige krekels in Frankrijk of Spanje.’ ✖